

Beata Frey-Stecowa

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Na zawsze utracone, czyli o okolicznościach powstania i dalszych losach nieznanego dzieła złotnika krakowskiego Kazimierza Sołtykowicza

W krakowskim kościele św. Marka znajdują się różnego rodzaju przedmioty związane z działalnością Bractwa św. Zofii, świętującego niedawno jubileusz 600-lecia swego istnienia¹. Wśród nich jest okazały feretron z malowanymi na blasze miedzianej obrazami Matki Boskiej z Dzieciątkiem i św. Zofii z córkami². Przedstawienia te wykonane zostały przed 1718 rokiem, bowiem w spisany w tymże roku na kartach Księgi Bractwa św. Zofii *Inwentarzu Skrzynki Brackiej Świętej Zofii* odnotowano: „Obrazow Processjonalnych trzy. Ieden Wielki na Blasze Miedzianej, z iedney Stronę Nays: Panna, z drugą Stronę

---

¹ Na temat Bractwa św. Zofii pisali m.in.: A. Bruździński, *Bractwo św. Zofii w Krakowie na tle dziejów Kościoła krakowskiego w okresie staropolskim. Zarys problematyki*, [w:] *Bractwo św. Zofii. 600 lat istnienia*, red. M. Łuzna, J. Machniak, Kraków 2010, s. 17–35 (tam wcześniejsza literatura przedmiotu). Na temat kaplicy Bractwa św. Zofii i ołtarz św. Zofii w kościele św. Marka: B. Frey-Stecowa, *Kaplica Bractwa św. Zofii i ołtarz św. Zofii w kościele św. Marka*, [w:] *Bractwo św. Zofii. 600 lat istnienia*, dz. cyt., s. 91–121. Pozostałe zabytki związane z działalnością Bractwa św. Zofii nie były dotąd szerzej omawiane; większość z nich (nie zawsze z informacją o związku danego zabytku z bractwem) uwzględnia *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, t. 4, *Miasto Kraków*, cz. III, *Kościół i klasztor Śródmieście*, z. 2, red. J. Samek, I. Rejduch-Samkowa, Warszawa 1978, s. 37–43. Niektóre zabytki wspominają także: H. Małkiewiczówna, *O późnośredniowiecznej ikonografii i kulcie św. Zofii z trzema córkami w Małopolsce*, „Folia Historiae Artium” 26 (1990), s. 43; A. Sudacka, *Kościół św. Marka w Krakowie. Przemiany – wyposażenie*, [w:] *Studia z dziejów kościoła św. Marka w Krakowie*, red. Z. Kliś, Kraków 2001, s. 197–200; T. M. Trajdos, *Bractwo św. Zofii przy kościele św. Marka w Krakowie (XV–XVIII w.)*, „Nasza Przeszłość” 71(1989), s. 19.

² *Katalog Zabytków...*, dz. cyt., s. 39.

S. Zofia. Roma Wielka Czarno malowana, na Wierzchu gałek wysrebrzonych sześć³. W innym miejscu też książki – w protokole sesji bractwa, która odbyła się 14 grudnia 1721 roku – natrafiamy na informację o niewywiązaniu się przez Franciszka Wolskiego (mieszczanina i kupca krakowskiego) ze złożonej konfratrom obietnicy. A konkretnie dowiadujemy się o „niesprawieniu do Bractwa Zofiey S. Sukienki Srebrny na obraz Bracki N.M.Panny y lazek Srebrnych ktore od lat kilku temu Bractwu obiecał⁴. Niewiele później umieszczone w feretronie obrazy otrzymały jednak sukienki – dalsza lektura książki brackiej przynosi bowiem wiadomość o tym, że 3 stycznia 1723 roku „Stanęła Sessya umowionymi głósy Ichmciow Panow Braci wraz zgromadzonych. A to ażeby ozdoba była Bractwa Zofiey Świętey. Więc zkonkludowali Ichmosie, ażeby Sukienka Srebrna sprawiona była na Obraz Nays. Maryey Panny do noszenia na Processyą. Z tey Summy po Nieboszczyku Panu Franciszku Wolskim⁵. Osiem miesięcy później sukienki na oba obrazy były już gotowe – 28 sierpnia 1723 roku „Stała się Sessya sub actu designato praeterito ut supra. A to względem weryfikacyey komparamentow do Bractwa Zofiey S. należących, a do Sprawienia zleconych (przez Nas nizey na kwitacyey wyrażonych y specyfikowanych) toiest Ichmciom Panu Adamowi Rotowi, y P. Macieiowi Wroblowicowi Podskarbiemu ktorzy że według wyrażoney karty od P. Sołtykowica Mieszczanina y Złotnika krakowskiego daney rachunek w niniejszey uczynilismy Sessyey.

³ Archiwum Rektoralnego Kościoła św. Marka Ewangelisty [dalej: ARKśwM], *Bractwo św. Zofii*, j.a. 2, s. 299. Ramy opisane w inwentarzu zastąpione zostały w końcu XIX w. tymi, które zachowały się do dziś, na co wskazuje zapis o wydatku „za zrobienie nowego feretronu St. Zofii”. ARKśwM, *Bractwo św. Zofii*, j.a. 18: *Książka Dochodu i Rozchodu od dnia 15 Maja 1888 – Wydatki od roku 1897 do 1898. r.*

⁴ ARKśwM, *Bractwo św. Zofii*, dz. cyt., j.a. 2, s. 304. Do spornych sytuacji pomiędzy bractwem a Franciszkiem Wolskim dochodziło już wcześniej, zaś osią konfliktu były dochody z cegielni. W 1684 roku rodzina Cieplickich darowała zakonowi Kanoników Regularnych Najświętszej Maryi Panny de Metro w Rzymie od Pokuty Błogosławionych Męczenników, osiadłych przy kościele św. Marka (zwanym „markami”) i Bractwu św. Zofii cegielnię Bartoszewską, położoną na gruntach wielkorządnictwa krakowskiego obok cegielni paulinów ze Skałki. Według donacji konfratrzy mieli z tego przedsięwzięcia zapisaną sumę trzech tysięcy florenów, z prawem poboru corocznego procentu pobieranego od 1710 roku. W tymże roku zakonnicy oddali cegielnię w trzyletniąarendę Franciszkowi Wolskiemu i jego żonie Agnieszce. Wkrótce jednak bractwo nie mogło doprosić się regularnej wpłaty dochodu z cegielni, a w 1720 roku podczas obrad sesji domagano się natychmiastowego odbioru zaległych sum. T. M. Trajdos, *Bractwo św. Zofii przy kościele św. Marka w Krakowie (XV–XVIII w.)*, dz. cyt., s. 19–20.

⁵ ARKśwM, *Bractwo św. Zofii*, j.a. 2, s. 305v.

Więc My Panowie konsyliarze na karcie wyrażeni tamechney, pod Pieczęcią danej, Ninieyszą Sessją Approbuiemy y kwituiemy, z całą kongregacją. Te zaś Apparamenta, iako to Sukienki dwie Srebrne w Intencyey zadosyć uczynieniu s. Pamięci Pana Franciszka Wolskiego na obraz Bracki sprawione do noszenia widzieliśmy i zwazyliśmy. Dla czego z odebraney Summy na Apparament ten Sukienek srebrnych toiest złotych dziewięciuset kwituiemy. Iako karta opiewa tymże Ichmciom dana. dnia 28. Augusti. w Sessyi dzisieyszey⁶.

Kolejne informacje na temat okoliczności powstania srebrnych sukienek przynosi spisana w 1723 roku *Kopia Regestru Pieniędzy danych Panu Kazimierzowi Sołtykowiczowi Mieszczaninowi y Złotnikowi krakowskiemu na Sukienek srebrnych robienie na obraz Bracki Naysw. Maryey Panny y Świętey Zofiey do noszenia z Summy po Nieboszczyku P. Franciszku Wolskim na tęż robotę oddaney przez Opiekonow⁷*. I tak dowiadujemy się, że „Sukienka pierwsza na Obraz Naysw: Maryey Panny oprócz koron, berła y Swiata wazy grzywien II. Na tę dalismy my Starsi natenczas Bractwa Zofiey S. z umowy zgodney wszystkich Panow Braci korony od Pani Mysłonskiej y kawałeczki srebra y Pasek w rozyczkę zskrzyńki Brackiej. To wszystko wazyło grzywien 3. Dodał P. Sołtykowicz Srebra Swego grzywien 8⁸”, zaś „Sukienka druga na obraz Zofiey S. wazy grzywien 12. Natę dalismy Bracką pixydę pogiętą za konsensem Przewielebnego Imci X Kommissarza Imieniem Tomasza Strzeszewskiego, ktora wazyła grzywien 3 łótow 3. Dodał P. Sołtykowicz Srebra swego grzywien 4 łótow 13⁹”. Warto dodać, że zarówno informacje o oddaniu na wykonanie sukienek niektórych srebrnych przedmiotów należących do Bractwa, jak i fakt sprawienia sukienek odnotowano we wspomnianym już inwentarzu spisanim na kartach księgi brackiej¹⁰. By mogły powstać te

⁶ Tamże.

⁷ Archiwum Narodowe w Krakowie, sygn. AD 817, s. 35.

⁸ Tamże.

⁹ Tamże.

¹⁰ Przy wymienionej w inwentarzu brackiej piksydzie opisanej jako „Puszka Srebrna alias Pixyda pozłocista zprzykryciem, na wierzchu Passyika z dwiema osobami” odnotowano innym charakterem pisma: „ta dana [...] na Sukienkę na obraz S. Zofiey do noszenia”. Przy wymienionych w dalszej kolejności trzech kawałeczkach srebra zapisano: „te dane na Sukienkę srebrną”, przy wspomnianym w *Kopii Regestru Pieniędzy* „pasku w rozyczkę”, opisanym w inwentarzu jako „Opasanie Srebrne Staroświeckie, w Ogniw wielkich dziewiętnascie, na każdym ogniwie Rozyczka wyzłocona, Spinek przy Ogniwach wyzłoconych także dziewiętnascie; na pierwszym wielkim ogniwie kamyczek czerwony” znajduje się adnotacja: „to dali Imc PP.Starsi y tota Confraternitas [...] na Sukienkę srebrną”, zaś przy wymienionych

kosztowne ozdoby nałożone na obrazy procesjonalne, niektóre rzeczy brackie zostały więc na zawsze utracone. Ich los po upływie niespełna dziewięćdziesięciu lat podzieliły i same sukienki. Odpowiedzi na pytanie, co stało się z niezachowanymi do dziś – a po raz ostatni wymienionymi w inwentarzu z 1798 roku – sukienkami¹¹, dostarcza kolejny dokument, mianowicie *Wyszczególnienie Sreber Bractwa S. Zofii w Kościele S. Marka Ewangelisty fundowanego w Krakowie z Inwentarza Oryginalnego na Oplatę pozostałego Srebra przez Bywwszy Rząd Austriacki w R[ok]u 1807. dnia 21 kwietnia do Mennicy na Ztopienie Zabraných i z Regestru wytkniętych*. W akcie tym – oprócz „Wotów Srebrnych Sztuk 14” – figurują „Sukienka z Obrazu na Feretronie Srebrna” oraz „Sukienka z Obrazu na Feretronie S. Zofii Srebrna”¹². A zatem utracenie przez bractwo srebrnych sukienek było konsekwencją egzekwowania kontrybucji na wyroby złote i srebrne, nałożonej na wszystkie kraje monarchii austro-węgierskiej specjalnym manifestem cesarskim z 20 sierpnia 1806 roku¹³.

---

w następnej kolejności dwóch srebrnych koronach „które obtulit P. Mysłowska” odnotowano: „y te na to”. ARKśwM, *Bractwo św. Zofii*, j.a. 2, s. 298.

Do inwentarza dopisano też (tym samym charakterem pisma, którym zapisano powyższe uwagi) wykonane w 1723 roku sukienki: „Sukienka srebrna na obraz Naysw. Maryi Panny do noszenia waży z koronami y berlem grzywien W. 16 łotow 8 Sama zaś waży grzywien jedenascie. Sukienka druga na obraz S. Zofiey do noszenia waży grzywien 8. te sukienki sprawione z Summy po Panu Franciszku Wolskim przez Ichmciow PP. Starszych y całą kongregacją. ktora summa złł dziewięćset ze niewystarczyła dodane srebra z Skrzynki Brackiey, Na co iest karta od P. Kazimirza Sołtykowica Złotnika krak”. Tamże, s. 299. Warto dodać, że w innym miejscu księgi brackiej, przy kwotach wyszczególnionych w omówieniu spraw finansowych cegielni Bartoszwskiej, odnotowano na marginesie „Za te pieniądze Sukienki Srebrne na obraz sprawiono”. Tamże, s. 304.

¹¹ Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, sygn. IPK A 17, *Inventarium Sacrorum Vasorum praetiosorum et apparamentorum Ecclesiae Confraternij sub titulo S. Sophiae in Eccle. S. Mar. Evan.* [...] 1798, s. 187, poz. 1, 2.

¹² ARKśwM, *Bractwo św. Zofii*, j.a. 7.

¹³ Kontrybucja miała na celu pozyskanie funduszy na potrzeby wojny z Napoleonem. W czasie egzekwowania danin wszystkie przedmioty wykonane ze srebra lub złota podlegały konfiskacie z wyjątkiem tych, które zostały wykupione przez właścicieli, uiszczających opłatę w wysokości 12 grajcarów za każdy łut srebra i 20 grajcarów za łut złota, bez względu na próbę stopu z jakiego przedmiot był wykonany. Wykupione przedmioty, na dowód złożenia opłaty, były opatrywane odpowiednią cechą kontrybucyjną. M. Gradowski, *Znaki na srebrze. Znaki miejskie i państwowe używane na terenie Polski w obecnych jej granicach*, Warszawa 1994, s. 232.

W 1810 r. sporządzono *Wyszczególnienie Srebra Bractwa S. Zofii w Kościele S. Marka Ewangelisty, fundowanego po Zabranii do Mennicy na Ztopienie przez Bywwszy Rząd Austriacki pozostałego*, w którym wymienione zostały: „Sukienka na obrazie Naysw.

Mimo iż sukienki zdobiące obrazy w feretronie Bractwa św. Zofii nie zachowały się do dziś, wiadomość o nich stanowi cenne uzupełnienie naszej skromnej wiedzy o działalności urodzonego w Starym Sączu krakowskiego złotnika Kazimierza Sołtykowicza (Sołtykiewicza, Sołtykowica, Szałtykowica, Sołtyszkiewicza), który prowadził swą działalność od 1706 roku, osiem lat później został mianowany starszym dożywotnim, a zmarł przed 1738 rokiem. O jego pracach wiemy bardzo niewiele – Leonard Lepszy podał jedynie informację, że złotnik ten „W R. 1732 zrobił kielich Zawadzkiemu, towarzyszowi z pod chorągwi woj. kij. zamiast 11 próby, 6 próby”¹⁴. Jak wyglądały wykonane w 1723 roku przez Sołtykowicza sukienki – zabrane do „Mennice na zatopienie” 21 kwietnia 1807 roku – możemy się tylko domyślać. Czas ich powstania pozwala przyjąć, że złotnik mógł zastosować dekorację regencyjną w rodzaju tej, jaka zdobi sukienkę na obrazie Matki Boskiej z Dzieciątkiem w ołtarzu w kaplicy Michała Archanioła (Kuśnierzy) w kościele Mariackim¹⁵. Czy było tak rzeczywiście? Tego nie dowiemy się już nigdy...

Panny w Ołtarzu w Kaplicy Brackiej S. Zofii, Kielich z Pateną wyłaczany, Krzyż czyli Pacyfikał Srebrny z relikwiami S. Zofii, Tacka Srebrna, Wotow [...] sztuk 2. reszta Zabrana, Relikwiarz S. Zofii Srebrny, Relikwiarz S. Małgorzaty w drewnianej trumience Obwodki Srebrne”. Podano też informację, że „Na Obrazach S. Zofii i 3. Corek iest Koron 4 i promienie Srebrne”. ARKśwM, *Bractwo św. Zofii*, j.a. 7. Większość wyszczególnionych przedmiotów przetrwała do dziś i będzie omówiona w przygotowywanym przez piszącą te słowa opracowaniu; nie zachowały się tylko cztery korony i promienie zdobiące – umieszczony w ołtarzu św. Zofii w kościele św. Marka – obraz św. Zofii z córkami oraz wota. B. Frey-Stecowa, *Kaplica Bractwa św. Zofii i ołtarz św. Zofii w kościele św. Marka*, dz. cyt., s. 115–116, 119–120.

¹⁴ L. Lepszy, *Złotnictwo w Polsce*, Kraków 1933, s. 201, nr 1131.

¹⁵ J. Samek, *Kościół Mariacki w Krakowie*, Warszawa 1990, s. 253, nr 130, il. 130.